

KNIHA VERŠŮ VÝPRAVNÝCH

DIVOKÝ ZVUK

1

Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
či jak by všechny struny náhle pukly,
neb někdo nůž si vrazil do prsou —
cigáni ukončili hudbu svou.

5 Hoch jednou ještě v cimbál udeří
a cimbál ozvěna jak zahučí,
jež dálkou vzkřeky v souzvuk umučí —
cigáni jinam zase zaměří.

10 „Hej, hoši, počkejte, — jen ještě jednou!“
a než cigáni ku oknům pohlednou
a než se po hlase kdo otočí,
muž mladý, bledý z domu vyskočí.
„Kdo to?“ muž vysoký se ptá.
15 „To je ten Čech, jenž nedávno zde hrál,
ježž každý mistrem houslí býti prál —“
cigánka mladá zašeptá.

On oddechne si zhluboka —
„Poslední čárdáš zahraj ještě jednou,
cigánská chaso divoká!“

20 A ruce s houslemi se zase zvednou
a ruka pevněj struny obejmě,
že každou strunu nové chvění jme,
a černá šíj se v lásce k houslím kloní —
a zas už divý čárdáš vzduchem zvoní.

25 Tak zvolna píseň bolná započala,
jak by bol její teprv vyžrával,
tak mocný žal tou písní zahrával,
jak píseň by všech srdcí žalost znala

a po kapkách krev horkou z nich si ssála.
30 Hned zklamaného srdce doufání,
hned šťastných lidí náhlé zoufání,
hned zmučené bolestným smíchem tváře
a lásky smrt — poslední žití záře;
hned jak se sama šťastná láska mučí
35 a zas jak slavík mladé písním učí —
tak vše to plně, silně písní plyne,
až náhlý vzdech — a s vzdechem píseň zhyne.

Okamžik pomlčí — a náhlý vzkřek
a píseň divoce zas vzduchem letí,
40 jak po léta když zadržžený vztek
své orgie, svou pomstu strašnou světití.
Myšlének běsných v písni celý svět! —
Hoj divokého koně vzteklý let,
jenž pohrdá tou pevnou pustou zemí
45 a jemuž oblak dát jen může lemy!
Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
či jak by všechny struny náhle pukly,
neb někdo nůž si vrazil do prsou —
cigáni ukončili hudbu svou.

50 Hoch jednou ještě v cimbál udeří
a cimbál ozvěna jak zahučí,
jež dálkou vzkřeky v souzvuk umučí —
cigáni jinam zase zaměří.

A za nimi ten bledý, mladý muž,
55 jak by ho tóny divným kouzlem vedly —
a tváře bledé jak by více bledly
a oči slabé jak by mřely už.
A když se tlupa zastaví,
hrou zase až se unaví,
60 tu slyšet smutné volání —
„Ten čárdáš ještě, cigáni!“

A den se chýlí, žití pán,
cigáni spějou ve svůj stan,
mladíka kouzlo pohání —
65 „Můj čárdáš ještě, cigáni!“

Cigán a pusta — oba stejně němi,
 jak zkamenělý král ve živé zemi
 a v bujném kraji dva by strmé ledy!
 Cigán a pusta, oba pohozeni,
 5 i jejich radost — květ jen smutný, hnědý,
 a v těžké bolesti přec narozeny!
 Co jediná jen známka života
 divoký oheň okem šlehotá,
 a jak se jiskry v oku kmitají,
 10 cigánův ohně pustou lítají.

Jak tmavé listí oranžův žár svírá,
 noc v pustě svírá oheň cigánův,
 jenž lehounkých a hnědých ze stanův
 v noc černou plamenné jak oko zírá.
 15 Viz, jak tam divoce ten plamen žíří,
 své rudé světlo kolem sebe šíří
 a ve vzduch hází jisker záplavy;
 kol ohně vysoké cigánův postavy,
 své truchlé pustě nad psa věrnější,
 20 podivný stín ve šerou pustu hází;
 stín ten jak hádě po zemi se plazí,
 až s čirou tmou — svou matkou — vjedno
 splyne; —
 jen malý skok — a světlo tmou zas hyne,
 a noc se stává ještě černější.

25 A jaký život, jaká bujná řava!
 Zde bystrá noha v tanci divém skáče
 a zvučná struna k tomu písňě pláče,
 tam zemi holou holá kryje hlava;
 zde zase kolem ohně starci sedí
 30 a zamyšleni v plamen tiše hledí;
 tam opět děti s tváří živou, hnědou
 svá bujná kola mrtvou pustou vedou

a noze po trávě si skočit velí,
pod níž snad kosti zavražděných se bělí! —

35 „Hej, Čechu, zanech hry a pojd' k nám v kolo!
Co hraješ, může být, že všechno pěkné,
však každý cigán upřímně ti řekne,
že tvoje hra je dobrou hrou jen vpolo.
40 Tvá hra — vždyť člověk by se rozplakal,
jen samý bol a přitom beze vzteku;
to cigán jiných má pro smutek léků,
když bol ho trýznil, tanec zaskákal.
Vzpomínej na matku a na otce,
45 jak nouzí, bídou byli stísněni,
že k chudobě je svedly nemoce,
že pro chudobu byli plísněni,
pak divoce tvá píseň zavěstí —
Jak? — Nepoznals jich? — Holé neštěstí!
Snad jsi měl bratra, jenž ti zemřel záhy,
50 snad sestru, kteréž mladost ukradli,
snad světem štván jsi byl co hošík nahý,
snad záhy lásky doby ovadly —
to všechno ne? — Nuž, zůstaň mezi námi,
buď bídným člověkem, buď cigánem,
55 buď cigánem, hoď holí za pánem
a staň se věrných bratrů soudruh chámý!
Až seznáš krásnou naši svobodu
a pro ni mnohou těžkou nehodu
konečně lehce snést se naučíš,
60 až poznáš vše, co lidské srdce bolí,
až jako zvěř štván budeš parným polem,
až každou bolest nad tím umučíš,
že žiješ mezi žalářem a kolem,
až smyčec bude žebráckou ti holí,
65 pak housle tvoje písňě zapějou,
že srdce v prsou lidem rozchvějou
a každý bezdech hře tvé slouchat bude!
Svou píseň cigán z pomsty jiným hude,

a darmo se jí, kdo ji slyší, vzpírá!
Tak mocně píseň naše dojmá,
že každý za cigána zapláče,
když chvějící se ruka struny svírá,
že pán jak cigán sprostý zaskáče
a žebráka cigána objímá!“

Zavál teď víchr, až se plamen sehnul
 a povyskočiv v divoké ty tváře
 moc celou vrhnul plamenné své záře; —
 však víc v ty tváře oheň nenakreslí,
 5 než divoké sny pusty v ně už vnesly,
 ba ani plamen ten, jenž v nich už ztuhnul! —

Zas zavál víchr mrazný, ledový,
 jak z mrtvých pole byl by k pustě vzletl,
 by náhle ruch a píseň v stanech zhnětl! —
 10 Vše umlklo a vše se mrazem třese
 a víchr mrazný dál se pustou nese —
 snad jinde zvěst svou smutnou dopoví!

„Toť jak by smrt zde byla na nás sáhla!
 Což všechna píseň nám už v hrdle zpráhla?
 15 Hej, Janko, udeř znovu na cimbál —“

Zvuk zahučel a letěl v tichou dál
 tak chvatně, jak by prodlít zde se bál —
 a za ním druhý v chvatném dospěchu.
 Cigán se starý mladě vypíná,
 20 divokou píseň kvapem počíná,
 divokou píseň — sobě k posměchu!

„Hochu, starý hochu,
 kde jsou vlasy černé,
 proč se třesou, hochu,
 25 staré ruce věrné?
 Hochu, starý hochu,
 slepý jsi a hluchý,
 sešel jsi už, hochu,
 jsi jak ptáče suchý!“ —
 30 „Jakž by vlasy černé
 barvu dochovaly,

když je dobří lidé
slinou poplivali!
Tolik v životě mém
35 ztraceného blaha,
že se ruka třese,
když po něčem sahá;
tolikrát se lidé
jinak ukázali,
40 že se konečně mé
oči podvázaly.
Přezdívek tak mnoho
lidmi hromaděno,
že přeslechnu teď už
45 vlastní svoje jméno.
Bojím se už všeho,
uzavřel se v sobě,
seschnul, jako ptáče
seschne v zimní době! —

50 „Tak, Janko, — udeř v cimbál ještě jednou,
nechť hoši kolem ohně sobě ssednou,
ty vypravuj nějakou pověst krásnou,
by letěl čas, než naše ohně zhasnou!“

A znovu zas se cimbál rozzvučí
55 a tajuplně pustou zahučí,
snad zalehal kdes do klenutých hrobů
a mrtvou budil, dávno mrtvou dobu.

„Žil jednou cigán — však za dávných časů,
60 snad tenkrát nebyl ještě cigánem,
nebloudil světem lehkým se stanem,
nepouštěl cizinou svých truchlých hlasů.
On ještě rodnou, krásnou zemí stoupal,
on ještě ve svatých se vodách koupal
a v žilách proudila mu klidná krev —
65 neb život jeho byl jen klidný zpěv.

Ba tenkrát cigán jasně v svět se díval,
a když svou píseň z prsou plných zpíval,
nebylo v písni jara bolestného,
nebylo podzimku v ní žalostného.

70

Aj tenkrát cigán směl i umírat,
vždyť neodešli bratři ode hrobu
a nemusili hrob ten zapírat
a ulehli si podle v slední dobu.
Ba směli z hrobu prachu nalákat — —““

75

„Dost, Janko, dost! Chceš děti rozplakat?
Dost, milý Janko, dnes to věru nejde —
Žeť pak nám radost vždycky mžikem přejde!“ —

80

Ba přešla radost! — Vše už ulehlo
i plamen už se v popel uschoval,
na nebi měsíc k horám vesloval,
jen nebe hvězd svých více rozžehlo.
Ve stanech mnohé mužné, tmavé oko
se zahledělo v nebe převysoko,
jak čísti by v něm chtělo smutný sen,
85 pouť jakou novou dá as nový den.

Zas slunce vposled zemi políbilo
 a zaplálo ve záři jasné, svaté,
 jak před oltářem by se zaslíbilo;
 po modrém, hlubném nebi světlo hyne
 5 a jasný obláček jak z vlny zlaté
 za sluncem ku západu zlehka plyne.

Zem těžce vzdychá! Větrík poskočil
 a k houštinám se lesním zatočil,
 kde ve větvích se rozložil na chvíli;
 10 teď šeptá list a teď už větev celá,
 už celá houština se rozechvěla
 a večerní svou píseň zapět pílí.

Však slyš! V to krásné, milé šumění
 teď náhle tón za tónem cizí plyne
 15 a tóny podivná se píseň vine —
 toť musí člověka být umění! —

Na kraji pusty tiché, přerozsáhlé,
 jak v mírné písni vykřiknutí náhlé
 se náhle zraku strmá výše jeví;
 20 po skále mechy, známky starých časů,
 a tmavá houšť co síla mladých vlasů.

Na skalním kraji bledý jinoch sedí,
 a zamyšlen v tu dálnou pustu hledí —
 kam zadíval se, sám snad ani neví!
 25 Své housle rukou obejmuty maje
 naslouchá večernímu šepotání
 a v šepot větví milou píseň hraje,
 že zazní v houšť jak ptačí klokotání.

Ba zdá se věru, vánky lehounké
 30 že vložily se v struny tenounké,

že větřík šeptný strunou zahrává
 a její píseň s větrem dozrává
 jak radostí, že vše v té přírodě
 je s lidským srdcem divné ve shodě.
 Teď umlkává už ten větřík milý
 a také píseň ku konci už pílí —
 a větřík dále pustou pospíšíl
 a zpěv se houslí vzdechem utišil.

Muž mladý housle lokty obemknul,
 jak by to dívka milovaná byla,
 a struny ke rtům vřele přitisknul,
 jak ve strunách by také srdce bila.

„Ó housle mé, ty vaše milé zvuky
 mých citů stříbrné jsou, jasné zvony,
 a nejtajnější mého srdce tluky
 naleznou ve vás sbatřené své tóny!
 Třesoucích prstů slabé přitisknutí —
 a bolestná se píseň vzduchem třese,
 zas silné ruky náhlé obemknutí —
 a vítězná se píseň vzduchem nese!

Když přitisknu vás k tváři, housle milé,
 zdá se, že myšlenky si sám ukrádám,
 že ducha svého v píseň dumnou vpřádám,
 že přišla svaté zpovědi už chvíle.

Jak divně vždy to na mne působí,
 kdy zpěvným slovem se tak zpovídám
 a myšlenky své jako osoby
 mně divné mimo sebe uhlídám!

Tu měří oči moje nedůvěrné,
 jak dlouhé jsou těch osob stíny černé,
 a srdce cítí, co vystouplo z něho,
 že vykoupeno, že víc není jeho.

A štěstí ještě, že v té přírodě
 je s lidským srdcem všechno ve shodě,
 že příroda se nám zas zpovídá,

v nás myšlének svých obraz uhlídá.
Když slavík v háji píseň klokotá,
má zpěvná struna za ním šepotá;
když proudy vod svou píseň zahučí,
má zpěvná struna se jí naučí;
když víchř píseň mocnou zašumí,
ptám se své struny, zdaž jí neumí;
když bouř svou písni hory roztřeše,
ptám se své struny, zdaž jí nesnese.“

Noc kráčí pustou, pusta sotva dýše
a divoké své sny si spřádá tiše.

Ve hloubi tmavých nebes, převysoko
měsíc se houpá jako oko bílé,
5 jak by se spánek kradl v nebes oko;
a že je hlídač měsíc ospalý,
i hvězdičky se mlhou zakalí
a měří v dřímotě své dlouhé míle.
Jen obláčekové, bůhví odkud hnáni
10 a dlouhou poutí k sněhu vybledlí,
si kolem měsíce tam usedli;
po chvilkách některý z nich vyskočí
a kolem měsíce se zatočí
a tvář mu lehkou rouškou pozaclení.

15 Na pustě bílá zář jak jíní leží,
jak bílý plášť, v němž ani záhyba —
jen když se oblak nebem kolíbá,
lehounký stín po spící pustě běží. —

20 Jaký to stín, jenž tamo pustou kráčí,
že sotva zrak mu, nocí klamán, stačí?
Jak sloupec mlhy letí v hravém spěchu —
už zanesen až k patě strmé skály,
a spěchá k výši, spěchá bez oddechu —
sem tam se mezi stromy zakmitá,
25 jak by si stíny stromů spících hrály —
už dospěl výš — tam světlá záplava —
a v světle stane dívčí postava,
jak v skalách růže přes noc rozvítá.

Ba je to růže, pusty krásná růže!

30 Měsíce lhostejná ta bledá záře
se dívá v cigánčiny mladé tváře,

tak krásné, jak jen pusta rodit může.
Jak pustý hnědý květ jsou tmavé líce
a hebké, jak by byly sametové,
35 jak jižní rudá krev jsou mladí rtové,
jak černý měsíc tmavé oko plane
a v něm jak hvězd zas jisker na tisíce —
bůh chraň to srdce, v něž jen jedna skane!

40 V měsíce plné záři tiše stojí —
vše mrtvo, ba i zář se zatrást bojí.

A asi o krok dál na kraji skalném
muž mladý v zamyšlení dumném sedí,
ku výši tmavomodré tiše hledí,
jak myšlénkou by kotvil v světě dálném.

45 Cigánka mladá přistupuje blíže
a celá postava se kloní níže,
až rudý ret a tváře tmavé, hnědé
se přitiskly ku muže tváři bledé.

O n a :

50 „Tys ještě zde, a hvězd už mnoho zašlo
a měsíc svými stříbrnými vesly
postoupil v dál — už naše ohně sklesly —
tys zde, což srdce novou bolest našlo?“

O n :

55 „Já zahleděl se maně do nebe
a myslil, drahá, právě na tebe!
Ó skloň se, Almo, blíž si přisednu,
a místo abych hleděl do nebe,
do hloubi očí tvých si nahlédnu —
já žiju sen, když žiju bez tebe.
60 Tvé velké, černé oko s mocným plamem svým
jsouc nyní blaho mé — dřív bylo žalem mým,

v noc proměnilo často mnohý mladý den
a v noci v prsa kladlo těžký černý sen!
Z těch snů jsem jeden, druhých živější
a nad vše hrůzy mnohem divější
65 si pamatoval — ku strasti snad sobě! —
Tvé oko bylo černým jezerem,
v němž slunce kmit bojuje se šerem,
až přemožen se zemdlen zkonejší
a v hloubi zhyne v bezedném jak hrobě.
70 Kol břehu vlnky mocně šplouchaly,
jak srdcem krev, když černá vznikla zášť,
a ku výši svou pěnu stříkaly,
že břeh jak ve pohřební vhalen plášť.
As na krok od břehu, jak k posměchu
75 slunéčko hrálo lesklém ve mechu,
mech vroubil porozkvětlý krásný kraj,
tak krásný jak by zaslíbencův ráj!
Po břehu jsem se truchliv procházel
a vlnek kmit svým zrakem sprovázel
80 a zahleděl se v černých vod těch smutný klín. —
Vtom vlny ztichly — jsou jak hladká zrcadla,
jsou tichy — jak by v srdci zášť už uvadla —
a na dně jejich spatřím bledý muže stín!
Hned spřádám z myšlének svých tenkou nit
85 a vrhnu do vln umělou svou síť.
Než třikrát jsem si zhloubi oddechnul,
stín bledý v náruč svou jsem obemknul.
Měl jsem hned hrob, v něm složen muž ten bledý,
však než jsem zase hlavu pozvednul,
90 už z jezera ni slabé, malé sledy —
však nad hrobem, v němž stín můj bledý spočívá,
tvé oko plálo jako lampa zářivá.

Teď ovšem oko tvé mně jinak zářivá,
jak slunce, když své děti v sadech zahřívá,
95 a v oku světlo plesá, hvězd svit neznaných,
k novému plesu rej jak hostí sezvaných —
ach nejsou hosté hvězdy, ni máš zářivá,

100 toť blaho lásky mně teď srdce rozhřívá,
a pakli písňě mé k němotě umučí,
zas němé srdce moje zpívat naučí.“

O n a :

„Tvá bledá tvář a truchlivý tvůj hlas
i v prsou mých vzbudily nový čas!
Dřív noha má si pustou lítala,
a ruka hravá věnce splítala,
105 teď noha často po pokoji prahne
a ruka často na srdce si sáhne.
Dřív šířý svět jsem měla za nebe
a vše v něm sloužilo mně ku radosti,
radosti vždy jsem měla do sytosti,
110 vždyť jsem ji měla sama ze sebe —
teď často bolest vlastní bez viny
jak tráva zrána rosu setřásám,
a zas jak dítě bez vší příčiny
si divoké své písňě zajásám!

115 Tys zanechal svých přátel, domovu
a vyměnils to s naší svobodou
a počals nyní žíti poznovu,
to s pusty syny, s pusty přírodou.
Tys přišel k nám a přišels s milenkou —
120 u nás jsi jinak strunu naladil,
a struna tvá se stala cigánkou
a cigánku jsi sobě přivnadil.
Máš milenky, jsou cigánky to dvě
a obě vroucně ku svým prsoum vineš,
125 ty líbáš, tiskneš obě střídavě —
opustí-li tě jedna, bídně zhyneš!
Kéž mohu všechny tóny přivolat,
jež ve přírodě krásné, zvučné leží,
jež se slavíkem po planině běží,
130 jež orel z prsou vyrve hrdinských,
když těžko černým mrakům odolat;

kéž mohu zlovit v světě celém zvuky,
šum lesů, bouře hlas i srdcí tluky,
hlas mužů, zvuky prsou dětinských,
135 a všechnu radost, ba i všechnu tíseň —
bych ve překrásnou spojila to pásku
a věncila tím milenku tvou — píseň!
Pak odměnila by tvou vroucí lásku
a píseň milenka by byla věrná
140 a vděčná — já jak — pustý dcera černá.“ —

Po náměstí lid se krouží
jako v mořských skalách vlny,
a nad lidem vzduch zahučí
jako dravcův křiku plný.

5 Po náměstí černý lid se
krouží jako v moři víry —
všudy v kole černé oči,
černý vlas a černé kníry.

10 Nejbujněji ale lid ten
kolem středu místa jásá,
ku čárdáši kde zahrála
divoká cigánská chasa.

15 „Zahráli jste dobře, starý,
zde máš zlato, poděl chasu,
a ty děvo, pohleď v oči,
pozdvihni tu dlouhou řasu.

20 Čárdášem jsou moje žíly
jako vínem v rozechvění,
nuže — pojd' sem, růže černá,
dám ti za to políbení!“

Velká čest to od magnáta,
vždyť cigánka polonahá,
velká čest, že magnát v zlatě
po té plané růži sahá.

25 Magnát děvče k sobě vine,
jeho dech jí v tváře pálí —
náhlý vzkřek a magnát zlatý
už se sražen v prachu válí.

30 Rychle ze země se vzchopí,
jak oř skleslý zase vzskočí,
divě zajiskřejí kolem
rozohněné černé oči.

35 „Chopte se mně toho chlapa,
jenžto bije pána svého,
svažte ruce, rozbijte mu
o hlavu ty housle jeho!

40 Svažte také cigánku tu,
vezte oba k mému zámku,
však tam jeho žárlivosti
vykopáme divnou jamku!“

V městě Pešti před divadlem
jako k velké poradě
stojí muži, ženy, děti,
rob i šlechtic v hromadě.

5 Je zde ticho, města hluk se
dál a dále vzdaluje,
a tím tichem teskná struna
cigánova žaluje.

10 „Hej to čardáš, jaký sotva
z nás zas měkdo uslyší —“
zašeptnou si nahlas ženy —
„Ticho!“ — Vše se utiší.

15 Je to čardáš? — Vždyť to zní jak
zoufalého stýskání!
Je to píseň? — Což je písní
šíleného výskání?

20 Zdá se věru, že ty housle
jsou spíš srdce uvadlé,
na nich struny — prsou žíly
přervané a vychladlé,

že je mozek k dávným písním
v šílenosti napíná,
a když nechtí mladě zaznít,
že až hrůza proklíná.

25 Každý tón se zdá být hrobem —
v jednom lůžko mladosti,
v druhém láska, rozum — v třetím —
šíleného radosti!

30 Divná píseň, divný hudec,
divný šat ten servaný,
divný obličej ten mrtvý,
tajnou runou prorvaný! —

Zvuky houslí táhlejší vždy
jako k věčné žalobě,
35 tišší vždy a mřely — mřely,
skonaly jak v chorobě.

Kolem ticho, tón doznívá
v každých prsou potají,
náhlý jásot — dary k nohous
40 cigánovým lítají.

Vida cigán! — Hrdý žebrák!
Proč těch darů nezdvihá? —
Skok a skok a davem lidstva
žebrák cigán ubíhá!

Nad Neziderským jezerem
je nebe jako černý zvon,
z nějž jako umíráčka ston:
že den počíná večerem.

5 To Neziderské jezero
už den a noc burácí —
bouř hrozí nové ve šero —
zdaž se dnes vykrvácí!

10 Snad nikdy nezřels v pustě takou bouř! —
Mrak za mrakem se k vodě snižuje,
blesk za bleskem se v vlnách křížuje
a vichr vztekle do vln bílých pere,
že vlna po skalách se k výši dere
a k mrakům letí — bílý, lehký kouř!
15 Teď vložil vichr se v ty strmé skály
a hýká tam, jak by se skály smály;
teď zase šlehá dešť v ty vlny zemdlené
tak chladný, že by zimničné i čelo
se jeho mrtvým ledem bídne chvělo
20 a oheň smyl se s tváře šílené.

Ba šílené! — Zdaž není šílení,
když bouře taká mezi skalou pláče
a kámen, vlna v divém kvílení,
že v bouři muž ten po břehu si skáče?

25 Své housle v ruce v kostru vyzáblé —
divější písně než ta bouře hraje
a k skokům nutí tělo zeslábé.
Vlas hustý šílených co prapor vlaje
a oko s bleskem po vlnách se kmitá
30 a s vlnou po skalách ta noha lítá.

Ba zdá se věru, že se vložila
bouř celá do houslí těch zvučících,
že každá struna štěstí přežila
a zlost svou hlásá v tónech skučících! —

35 Ty Neziderské vody zemdlené
tři dni, tři noci bouřily,
a nešťastné ty oči šílené
se ještě nezamhouřily.

40 Když na chvíli se bouř snad utiší —
„Můj čárdáš ještě!“ — bouř ho vyslyší.
A noha v ustavičném plesání,
jak neznala by, co je klesání,
a housle v ustavičné smutné hře,
jak neznaly by, že též smutek mře! — —
45 Už třetí noc se k svému konci chýlí
a bouř se zponenáhla utišuje
a chladný vítr skály osušuje
a vlna bílá uspati se pílí.

50 „Snad myslíš, že si tiše nyní sednu?
Můj čárdáš ještě! — Tichým nebudu,
a takovou ti píseň zahudu,
že jistě tebe k tanci zase zvednu!“

55 Zvuk divoký, jak by se vášně shlukly,
a ticho zas — tři struny hudci pukly.
Smích divoký a housle k skále letí —
a náhlý ston a píseň mír svůj světlí,
už poslední i její povzdech zesne.
Teď rychlý nazpět jeden krok
a zase náhlý k předu skok
60 a vzkřiknutí a tělo k zemi sklesne! —

Tak tiše vlnky malé šplouchaly
a bublinky se šerem mihaly,
a když zasvitla první rána záře,
zasvitla v umrlcovy siné tváře.

KOLOVRÁTEK

Noc jasná přikrývá kraj tichý, němý,
a měsíc plný lije pršek skvělý
na sních, jenž tuhým mrazem zkamenělý
teď zkamenělou v spánku kryje zemi.
5 Tak tiše mrzne, že tě sluch tvůj klame
a mníš, že kolem bájně slyšíš znění,
mníš slyšet, sních jak světla pršky láme,
mníš slyšet spících stromů klidné snění.
10 Už dávno stromy větve stinné odstrojily,
podzimních větrů písní v spánek ukojily
a ku výši teď trčí větve nahé
jak žebřící o jaro nové, blahé.
A na větvích se sněhy hvězdné zavěsily,
snad oblakům by — kolébce své — blíže byly!
15 Tak tuho mrzne, vzduch že pružný, plynný,
se svraštil v drobné, leskné křišťály,
jež v lehkém letu táhlou píseň zvoní;
tak tuho mrzne, krok že spěšný zliní,
a hlava dřímajíc se k prsoum kloní
20 a stydlá krev se spánkem ošálí.

Však den má černé, noc pak stíny jasné,
a jako léto luznou květnici,
má zase zima teplou světnici
a uzounké v ní žití milokrásné. — —

25 Dům v sněhu, v domě okna září,
jak náhlá radost v umučené tváři,
či jak by tichou nocí záříce
svit zahanbiti chtěla měsíce.
A v teplé světnici krb černý stojí,
30 v něm plamen vesele si zašlehá,
snad radostí, žeť s tuhým mrazem v boji,
jenž tuze v okna malá nalehá.

A jak teď mráz ve okna mocně dýše,
dech ostrý něžné květy v okno píše.
35 Ba kde jen člověk s přírodou je v boji,
tam vzrostou květy, třeba květy ledné,
a sotva v boji člověk poustojí,
květ za květem zas zachází a bledne! —

Jak živo zde! Koléčka lítají
40 a tenká nit se kolovratem točí
a skrytě zalítnou si mladé oči,
když mladá ústa leccos šeptají.
A jako v okně květ své minuty
a venku nahý dub své čítá věky,
45 tak jsou zde ve kruh milý sepnuty
vybledlá kadeř s mladistvými vděky.
A vše se rozesmálo v bujném veselí —
ba vše, až na tu babičku snad v posteli...
Ba věru nevím, až nám přejde zima,
50 až jara dech zas všechno ozlatí,
zdaž se ten starý kmen, jenž ztuhlý dřímá,
zas mladým, novým listím ošatí! —

„Jak je mi volno, jako v velký svátek,
ach prosím, jinam mne teď přeložte —
55 či raděj posadte a dobře obložte
a přineste mně ten můj kolovrátek. —
Jak? Teprv osmá by to měla býti? —
Jak daleko je ještě do devíti! —
Nuž, pojď sem, milý, starý kolovrátku,
60 už, starý, také lecjak bídne stojíš
a skoro zatočiti se už bojíš —
vždyť oba odpočneme si po krátku!
Tak divně vypadá to prázdné větreno —
nuž dodrž ještě na několik nití,
65 ať mají nití aspoň na zašití,
mám na rubáš už dávno předeno.

Kde na hřbitově pradědové moji leží,
tam kořeny se lípy rozložily,
peň vyhnaly ku výši silný, svěží;
70 však když se mrtví kolem rozmnožili,
tu hrobník podsekával kořeny,
že k uvadnutí byly zmořeny,
a z dřeva lípy mně pak na památku
též vzali dřevo k tomu kolovrátku.
75 Já byla tenkrát skoro děťátko,
a když jsem první nitě dovedla,
co osiřelé malé děvčátko
jsem otci v rubáš nitky zapředla.
Ach smutku bylo tenkrát ovšem dosti,
80 však dětský smutek! — déšť to májový
a pojednou se změnil na radosti,
jež každým ránem zas se obnoví.
A mně se zdá, jen dítě nevinné
že každou radost zplna užívá,
85 kdo starším, tomu vždy se rozplyne,
když vpravo vlevo se tak zadívá. —

Mou radost sotva někdo vypoví,
tu velkou radost, když má hravá píle
i bratříčkovi spředla na košile!
90 Vždyť radost má jen v bratru zkvítala —
on byl jak sladounký květ červnový,
já jako včelka za ním lítala.
Ba naše srdce stříbrné jak zvonky,
jak by je vjedno spjaly drahé sponky!
95 My žili jak dvě zrnka v jednom klásku
a jak dva skřivánkové v jednom poli —
ach, bože, ještě jednou takou lásku! —

O neblahý ten, jenž se z mládí musí
odloučit od těch, které miloval,
100 jak dlouho, nežli přežije svůj žal,
než cizí svět a cizí srdce zkusí!
Můj bratr písně svoje zakopal

po místech, kde si se sestřičkou hrál,
pak v cizině si po nich zatoužil —
105 ach jaký div, že se mně usoužil!
On byl jak z klece uprchlé to ptáče,
jež truchlivě kdes po polích si skáče
a z hladu neznaného hlínu zobe,
jak by si zaklepalo na svém hrobě.
110 Už na podzim se zase ke mně vrátil —
chod nejistý a bledé vpadlé tváře,
zrak jak by nikdy nebyl poznal záře,
tak chřadnul, vadnul jako strůmek v sadě,
115 když větší stromy nechají jej v chladě —
a dobré bylo, bůh že život zkrátil.
Má radost mně tak náhle vybledla —
já jsem ji bratru v rubáš zapředla.
Vy víte, kde teď nebožátko leží,
vždyť vaše bába v každý den tam běží!

120 Ba bylo jiné kvítko než můj vnouček,
jenž v ústech dýmku celý den mít musí,
a přece ví ten nedorostlý klouček,
že mne to starou bábu vždycky dusí.
Nuž, kuř si na poli, můj milý hochu,
125 to víš, že stará ráda bručí trochu!

Já jako z vody tenkrát vyrůstala
a loučila se s hrou a dítětem,
pojednou seznámena se světem
už z dítěte se pěkná panna stala.
130 Ach jsou to divné doby, předivné,
svět zcela nový v srdci oživne!
Ač panna dítěte je moudřejší,
přec každé slovo slyší příkřejší,
a dřív-li smělá, je pak nesmělá
135 a čítá noci, které probděla. —

My tenkrát přástky svoje počínaly
u staré kovářky tam pod rybníkem —

140 té stařenky jste více nepoznaly —
 a jejím bylo to už starým zvykem,
 že při přástkách nám pilně povídala
 a povídáním si nás vyhlídala.
 K počátku vypravovala, jak za nedávných časů
 zde u nás panna žila, známa pro svou krásu,
 však — bohužel — že krásnou věděla
 145 a víc než přástvy — hochů hleděla.
 Tu přišel jakýs mladík z ciziny
 a všímal si té pěkné dívčiny,
 a nechodila dlouho pod věncem,
 svést dala se tím cizím mládencem.
 150 Tam venku před okny, kde bílá záře
 měsíce chvilkou po rybníce běží,
 tam umyla prý svoje hříšné tváře
 a posud prý tam někde na dnu leží.
 Když vypravovala, my blíž si sesedly
 155 a věru div byl, co jsme v strachu napředly.
 Teď ovšem děvčata méň znají přásti
 a více nožkama při tanci třásti,
 při přástkách jazyk mladý pilně brousí
 a v cizím prádle vlastní vyperou si.

160 Děd můj měl pravdu, když nám prorokoval
 (on přes sto let se zdráv a silen choval),
 až budou nejvíc straky po kostele lítat,
 že pánbůh na nás nejhorší bič bude splítat!
 On myslil strakou pestré oděvy
 165 a pravil, z nás že toho žádný nedožije —
 a vskutku každý, jenž ho znal, už hnije,
 jen já jsem až k té bídě dožila,
 já, která nejmén po tom toužila
 a dávno přála si už úlevy.
 170 Ba zdaž by modliti se každá neměla,
 by stromy stojící kol kostela
 své větve sehnuly až ku zemi
 a zakryly je těmi větvemi!

175 Jen se, ty vnučko, mně tak neusmívej
a lepší úctu k slovům starých mívej!
Ta radost, až přec bába v zemi bude!
Teď věčné kázání a chyby všude —
no neplač — — neplač, když ti povídám! —

180 Tu holku já jen proto ráda mám,
že celý den si zpívá jak to ptáče,
jež z jara po prvé ve větvích skáče.
Važ si svých písní, a když nakládáš
vždy dobře s nimi, tož si uspřádáš
z nich mnohou radost pro celinké živobyčí;
185 chraň si je v srdci jako v skřínce léčné kvítí,
vždyť muži jimi smutek vyhojíš
a dítě své si k spánku ukojíš.
Jak mnohý zpívá ne snad radostí,
ba by umenšil svojí žalosti! —

190 Jen radu ještě! — Lehké mužské chásce
se vyhybej — i hravé, liché lásce!
Tu pravou lásku větrík přivěje,
ba právě tak, jak to tvá píseň učí,
že travička se sama naseje.
195 Nemožno každému snad ptáku zpívat,
nemožno při každém snad v lásce dlívat —
a lichá láska — ta tě věru zmučí!
Snad vyplakala bys svých očí záři
a krása odmokla by z tvojich tváří.
200 Až matka tvá se s tebou rozžehná,
ať pod věncem tě ještě zažehná! —

205 Při prástkách jsem já hochu poznala,
on nosíval mně pěkně svité kytky
a krásné pentle, na nich průpovídky,
bych si je dala kolem kužele —
já jsem mu srdce svoje zadala
a měla hodného tak manžele,
že láska naše nikdy nevybledla.

210 Vám všem, mé děti, plínky jsem pak předla —
i dvěma rubáš — ach ba také jemu —
až umru, položte mne, děti, k němu,
ať dostane se lásky bílé lebce!

215 Snad už mám nití pro svůj rubáš dosti —
kde jste, mé děti? — — Do uší smrt šepce!
Nuž modlete se — bába vám už zesne —
ach — modlete se, bůh mne hříchů zproští —
staň, bože, vůle tvá se přesvatá! —“

A nazpět bába na své lože sklesne —
hodiny hrknou — bije devátá.

O ŠIMONU LOMNICKÉM

1

Byl pozdní podzim, doba umírání,
to doba smutných vidů, divných slechů,
kdy myšlénka se v srdci teplém chrání,
by neutuhla v mrazném zimním dechu.
5 Aj hora zpustlá teď a hlína holá
a hnědá jako rozkopané hroby,
a němý obraz hory žalně volá
ty duše květův z jarní zašlé doby.
Z hor vichr — ledový jak ženská pýcha
10 a ostrý, zlých jak posměch — v kraje věje
a pere v les, až každá haluz vzdychá
a každý list se svadlý třesně chvěje. —
Však zanedlouho háj se ve smrt vesní
a zbude lístek leda osamělý,
15 jak pamětník té krásné, loňské vesny,
jak národ starý, v zvycích zkamenělý.

List červená se studem, sláb že zmírá,
a červená se, by snad zklamal děti, —
on spadne, — divý vichr lístky sbírá
20 a v běsném spěchu s nimi k proudu letí.
Co sen, co den teď lístek s řekou plove,
to s řekou, jež dřív jarní písňe pěla,
a teď svou vodu čeří vlnky v nové,
jak by se před svým vlastním chladem chvěla.

25 Však nechť si podzim mráz a smrt zde seje,
vždyť kolo lidských dějin dále spěje; —
nechť zmdlená hlava do hrobu se kloní,
vždyť umřít musíme, — co je nám po ní! —

Jak divno, když se večer k zemi sklání,
 a k dílně dějův, k lidnatému městu,
 tu chytrý k hloupým radovánkám hledá cestu,
 a hloupý v moudrém, rodinném se kruhu chrání.
 5 A řeka, jež se zrána odmlčela —
 ten němý věstec — nově zahučela:
 vždyť zvěsty svoje v noční klid teď šumí,
 snad měšťák přírodě teď spíše porozumí.
 Juž vítr večerní zde vlnky smutí,
 10 a večerní nám nese vzpomínání;
 že s vzpomínáním též zapomenutí,
 to jediné nám slabou hlavu chrání. —

Juž skoro tma a most je osamělý,
 zde onde jenom uzříš ještě chůdce —
 15 aj, což jste, lidé milí, zapomněli
 dát malý peníz pro starého hudece?
 Ten chudšas posud na mostě zde sedí,
 a hlavu kloní, k černé zemi hledí,
 a ruka jeho, ač se stářím chvěje,
 20 přec struně lahodí a struna pěje.
 Však jímá podivně starcova podoba,
 jak na nynější věk zašlosti žaloba.
 Ten bílý vlas, ten slabý hlas,
 ta stará krev — podzimní čas,
 25 a v obličeji známé štěstí hroby —
 ten hudec viděl jistě lepší doby!

Po strunách zpěvných smyčec hudec bloudí,
 a divuplné písně ze strun loudí,
 tím divnější, že žádný — žádný neví,
 30 proč píseň mocně každé srdce jímá,
 že celé srdce v strunách kusých dřímá,
 že zmařený se život v písni jeví.

Zpěv oř je raněný, je růže tklivá,
to růže, krví lidskou zbrocená,
35 je z srdce krev to — ovšem vlašná, živá,
však smutkem dlouhým dávno zkrocená.
A pěvec podivnou svou píseň hude, —
„že srdcí málo, dost však lidí všude,“
a dále píseň strunami se vine, —
40 „že mnohé krásné ráno v smutný den rozplyne,“
a tón se v tónu třesným zvukem míhá —
„že dnové zvolna, rychle rok ubíhá!“

Proč jsi tu strunu, starče, zaklínal,
by vzdech se její v skřeky přepínal?
Vždyť není srdcem, které v prsou žije,
a stálý snáší žal a stále bije!

5 Teď struna praskla — ruce slabé, svislé
víc struny nedrží u písni porotě,
a najdou-li se ještě dobré mysle,
daň neplatí víc hudci, platí slepotě.

10 Ba slepým chudšas! Vyřknul jsem ta slova,
a s nimi veliké to neštěstí,
jež bájně světy ve svém lůně chová,
snad světy nejmocnějších bolestí.

O hrůzná moc, jež v hlavě slepce hostí
a v tváře ryje známky dětinskosti,
15 jíž mysl stává se jak dětská bludná,
a každá myšlénka — bludička svůdná.

O věčná noc a polovičné žití,
v něž jenom měsíc bledý mrtvě svítí
a slepci slouží, jak ta mrtvola,
20 jež hrá dle báje živým do kola.

Však huř, kdo z mládí seznal živé světlo,
a ví, že opadá, co dříve květlo,
a ví, že noc se s dnem, zim s jarem střídá,
že v zlatě šťastný jde a v hadrech bída!

25 On v snech svých podle barev kroky řídí,
a oko mrtvé divné světlo vidí,
však když se zrak ten vnitřní otevírá,
pak zří svět taký, že mu srdce svírá!

Co as se v zraku vnitřním hudce kmitá,
 že se ta bílá, stará hlava třese
 jak palma v poušti, jež se ještě zmítá,
 když bouř se dál zas k jiným pouštím nese?
 5 Vybledlý, svadlý ret se v šeptu hýbá,
 snad v modlitbě své mrtvé písňě líbá? —
 O taký úsměch kde se kol rtů chvěje,
 tam nešťastník se sobě nebo světu směje! —

„O dávné písňě, mrtvé děti moje,
 10 vy děti nerozumu, bídy nahé,
 vy krátkých blah a dlouhých smutků zdroje,
 mně hrůzné tak a přece zas tak drahé!
 Zrak váš se mrtvě v oko mé upírá,
 jak v sloup obrácen přízračně se leskne,
 15 a mně jím v prsou úzko tak a teskně,
 jak otci, syn ježž zmíraje proklíná. —

I já byl mlád a mladá krev má vřela,
 jak míza, kdy ji jaro k výši žene,
 a mladá krev má s rozumem se přela,
 20 že šťastným jen se modře nebe klene.
 Blud, kterýž rozum v důmyslu vymýtil,
 ten krev zas v žhavý, mocný pal roznítil;
 kdy rozum smál se pýše lesklých havů,
 tu cit zas věřil zmámenému zraku;
 25 kdy rozum smál se zděděnému znaku,
 tu zrak můj v znaku viděl synův slávu.

Krev mladá bujně, přec však měrně bije,
 a srdce z citů měrné písňě vije.

I já jsem pěl a prsa měl jsem tužná,
 30 co srdce cítilo, to vypět chtělo;
 však srdce cítilo, že píseň jeho služná, —
 že v jiných službě písňě svoje mělo.

Aj píseň služná, sotvaže tu vzniká,
juž peklu nesmíru jest zapsána,
35 a v srdci pěvce samovražedníka
juž dýka trčí, kletbou popsána.
Trest stejný, jednomu-li píseň slouží,
či času svému zalíbit se touží.

Já zpíval malých lidí velké zlosti,
40 a chyby jejich byly zpěvův ctnosti,
já zpíval mocně slabých lidí slávu
a věncem zdobili mou za to hlavu,
však lidé, kteří vavřín ke mně nesli,
než donesli, juž nicotou svou sklesli! —
45 Když jedni padnou, druhým sláva vzejde,
tu ovšem druhým zpívat lehko nejde,
a já jsem klesnul, jakže klesne mnohý,
když místo jednoho má mnohé bohy. —
Když sám se zničíš, lidé nadávají,
50 jak bys je bůhví čím byl urazil,
ba často lidé kmetu vytýkají,
že jinoch sama sebe pokazil.

O mnohá uplynula smutná léta,
a stojím zde ten známý slepec chudý,
55 a nově zase teď má píseň zkvétá,
a nově starý zpěv se v prsou budí! —
Teď místo dnu — stín věčné noci charý,
a hlava bílá jak ta hora sněžná,
a krok jen z lože na ty černé máry, —
60 a píseň mladá zas a dětsky něžná.
Však dost mne svět ten divný namučil,
než sama sebe znát mne naučil!
Teď ohněm lidské lásky svadlé srdce hřeju,
a jen co lidského, to v písni svojí pěju,
65 a teprv nyní, to má píseň cítí,
jsem pěvcem pravým, jakým měl jsem býti!

Je ovšem těžká cesta s hory dolů,
a v lehkých písních tíže vlastních bolů,
však když tak divné tóny strunou skáčou,
prý lidé často nad mou písní pláčou.“

Z tmavého nebe chladný vítr duje,
a s chladným větrem bledý měsíc pluje.

Nač as se plavec bledý v bezdno ponořil,
snad aby noční tmou, s tmou slunce pokořil?
5 Vždyť v noční době lidé nejspíš umírají,
a chudoby je mnoho v krásném světě,
a každá noc si žebráky své zhněte,
zdaž chudým hromnici a lampu dají? —
Těm nebohým co lampa měsíc svítí
10 a svitem svým je svatým obnese,
a z čela nebohého nehne se,
dokud je v těle ještě jiskra žití.
Pak klidně dál zas světem širým chodí,
a lesky hedvábné své v svatých vodách brodí,
15 a připutuje-li kde ku hřbitovu,
pokropí tiché spáče květných rovů! —

Co as ten svit měsíce znamená,
že v okně nízkém mocně plamená,
až okno září jasně mrtvou nocí
20 jak okno kostelní posvátné o vánoci?
A co as měsíc ve komůrce vidí,
že neunaven oknem dovnitř slídí!

Komůrka malá, čtyry holé stěny,
zde stůl, tam lože —
25 můj milý bože,
komůrku popsat nevděčná je snaha,
vždyť chudoba je všude stejně naha!

Na lůžku slepý stařec odpočívá
a spí, — tvář usměvava je a tkliva, —
30 sen kouzlí starci milé podoby,
tak známé jemu krasší od doby.

A mladistvě zas srdce v prsou buší —
on vidí mládí své a žití dlouhé,
že nedozří ku konci oko pouhé; —
však délka ta! — vždyť hoch ji obemkne,
a bušení pták křídlem přehluší!

Náš život? — Pohádka, jak lid ji zpívá,
 hned orlův smělý let, hned lilje tklivá,
 a povždy stejným slovem počíná,
 a obraz za obrazem mysl honí,
 5 až vše se v známý, stejný konec skloní,
 a zmdlená hlava sklesne do klína.
 Tak sporé v pohádce té chvíle klidné,
 že člověk sotva zpět se poohlídne!
 Však v sněhu věčném sopka plamená,
 10 a v poušti oasa se zelená,
 a v tmavé doby kvapícího žití
 nám sen co večernice svatá svítí.
 Sen vylichvaří, pokoutník jak smělý
 si z malé práce velké úroky,
 15 a známé jsou ty divné úskoky,
 kterými splítá v věnec život celý. —

Sen kouzlí spícímu teď starci dětství krásu,
 jak podzim jara obraz přivolává,
 jak ve večerního nám slunce jasu
 20 též obraz ranního zas slunce plává.
 On slepý stařec sní, že je zas dítě,
 a hlava lehká že a čílko jasné,
 a modré očko pochopuje hbitě,
 že svět je divný, v něm však mnoho krásné.
 25 Nemluvně malé květ je na lučině,
 jež slunce zář a rosa pěstuje,
 a k přirovnání tenké k pavučině,
 jež s prvním větrem dále odpluje.
 A v pršcích teplého se slunce houpá,
 30 a v zápachu se vonné růže koupá; —
 tím zná, že slunce mocně plamená,
 a z poupěte, jež se tu zelená,
 že rozvine se růže červená.

35 To dítě nezná, den že s dnem se pojí,
vždyť každý den mu celým životem,
jenž zvečera se spánkem poukojí; —
a co se děje, vše se děje dnes,
a spojen život pestrým zámotem
zdá být se rusálek mu hravý ples.
40 A třeba slabá nožka ještě klesá,
přec v reji rusálek již milých plesá,
vždyť dlouho dost se dítě padat učí,
a stojí-li, již krokem zas se mučí.

Však sotva rozmnoží se zašlí dnové,
45 tu místo her zas nastupují snové,
budoucí den již žádá svoje plány,
v nichž to, co není, rozbijí své stany.
Kdy mysl s tělem v mladý doubek sroste,
tu v mocné tužby přejdou plány prosté,
50 a jinoch tvoří sama ze sebe
si nových cest nového do nebe. —
Ty cesty vedou v nebe převysoko,
že nedozří tam starce slabé oko,
a jako nebe velké, nekonečné,
55 chce jinoch velkou slávu, jmeno věčné.
Však co se z tužeb takých vyvine?
Jak mnohý sen zas ránem rozplyne,
jak první sníh, jenž, nežli dopadne,
se v chladnou vodu, mlhu rozpadne?
60 A kolik těch, již darmo nežili
a dlouhou poutí došli ku cíli?
Ten první zapomene naštěstí
na prázdné sny při plném snídání,
ten druhý v poušť zabloudí na scestí,
65 a žízeň krví vlastní zahání,
pak třetí, čtvrtý — možná, že ti poví,
jak ukrutny jsou muky Sisyfovy.
Tu cestu vzhůru malézt není snadné,
a kdo ji našel, často zase spadne.

70 Vždyť kdo chce chrámy lidstvu stavět směle
a proti lži být nejslavnějším rváčem,
aj toho často místo stavitele,
zlý osud učiní jen pomahačem.

75 Muž ovšem hledí pozděj střízlivě,
co z pěkných snů těch ještě na živě,
a třeba srdce v prsou až se třese, —
vždyť svět to dí, že muž vše mužně snese!
A proč by nesnes? — Dávno pochovali
ti dobří lidé dobu svatební,
80 kde ještě les, květ, láska těšívaly;
ty květy svili věnce v pohřební,
ze stromů rakví pěkných nadělali
a lásku do rakve pak uschovali. —

85 Čas dál se černou nocí k ránu valí
a s časem plyne sen ten lehký spolu,
a stařec vidí, jak se mládí vzdálí,
jak z jihu kráčí k lednatému pólu.
Zde bílé hory k výši postupují,
že jich v své výši měsíc nepřehlídne,
90 a ledy věčné starce obstupují, —
on cítí, v žilách svráštělých jak krev mu stydne;
však srdce starce mírné přec a klidné,
ač přísná smrt zde kolem spočívá,
ač místo květův hory pokrývá
95 ta sněhu poušť vždy stejně zářivá.
A možná, že to srdce ještě plesá,
když hora starci sníh svůj na šíj hází,
když zmdlená hlava k prsoum chladným klesá,
a divný mráz se po všech údech plazí.
100 A větší klid se srdcem rozprostírá,
čím tužší mráz ty svadlé údy svírá, —
a srdce po práci si odpočívá,
jak potok, v podzim když svůj zpěv dozpívá. —

Juž ráno zde, a víchr od hor věje
105 a vše se před tím dechem smutným chvěje,
tak chladným, krev jak v žilách mrtvoly;
tam pere v les, zde letí po poli,
pod krokem jeho ztuhlá země praští
a dechem jeho vlna v led se vraští.
110 To nebe vysoké se k zemi sneslo,
jak by svou mhlou co příkrov zemi neslo,
a mhlou to krásné slunce rudě plane
jak oko do krve až uplakané.

JENÍK

*Kolem lásky rozmarýna —
žlutá rozmarýna.*

1

Naposled už zvony při mši zazvonily,
naposled se lidé zbožně poklonili.

Jedni poklekali ještě po hřbitovu,
druzí pospíchali polem ku domovu —
5 a ten mysliveček v kamizolce šedé
černooké děvče polní cestou vede. —

„Lituju tě věru, milý můj Jeníčku,
poradím ti dobře, dej na velkou svíčku!“

10 „„Svěcená ta svíčka ovšem plamen hoří,
ale moje srdce větší plamen moří;
svěcená ta svíčka ovšem mnoho platí,
ale moje bolest víc se nevytratí!
Černooké děvče *se mnou* chodívalo,
se mnou za ruce se polem vodívalo.
15 Cestičku jsem zoral, dělal jsem ji užší,
abych blíž se tisknul k milované duši;
drobné kamení jsem na cestičku házel,
abych pomaloučku děvče doprovázel:
ztratila se láska drobném ve kamení —
20 však mně nebohému pomoci víc není!““

Trouby hrajou, chasa výská,
 myslivec si vesel zpívá —
 dveřmi tvář se bledá dívá,
 jak když k smrti se jí stýská.

5 „Hřejte, páni, lenit nechci,
 dá se vám sic do trub plíseň,
 zahřejte mi, vesele chci
 černým očím zpívat píseň! —

Když jsi plela len,
 10 mělas krásný sen —
 jedna láska z hlavy vyšla,
 druhá do srdce zas přišla —
 byl to krásný sen!“

Trouby znějí — „Do kola!“
 15 myslivec zas zavolá.
 Bledá tvář se medívá,
 z venku ale zaznívá
 píseň jako v umírání,
 jak by srdce šlo tam spát.
 20 „„Škoda toho milování,
 že netrvá do skonání,
 škoda nastokrát!““

Měsíc zašel, byl už k tomu čas,
zejtra se nám časně zase vrátí —
kdo as řekne, když se láska tratí,
že mu láska přijde zejtra zas? —

5 Nestůj, hochu, při okénku,
nevolej už svou milenku,
popřej černým očím spánek:
tvoje doby veselé
ulítly tak jak skřivánek
10 z bílého by jetele! —

„Moje milá Bětuška,
s věnečkem ve hlavě,
byla jak ta беруška
při zelené trávě.

15 Roztomilé dívčiny
velké černé oči
jak ty černé maliny,
když je rosa smočí!

20 Černé oči, tvrdě spíte,
o mé lásce víc nevíte!
Černé oči jako trny,
nejste více bez poškrvny —
proč jste lásce výhost daly,
když jste srdce ubodaly?“

„V polním co dešti je krápějí,
 po cestičce je mých šlápějí —
 kolik je kostelů ve světě,
 tolikrát byl jsem u děvčete!
 5 Kolik je ve světě klášterů,
 tolikrát šel jsem k ní k večeru —
 kolik je po kraji kapliček,
 tolik mně dávala hubiček!

Kdybych byl klíče měl od nebe,
 10 nebyl bych zrána šel od tebe,
 nebyl bych lásku si pochoval,
 byl bych tě matičce dochoval!

Na hřbitov lásku svou ponesu,
 na hřbitov, černých tam do lesů.
 15 Vejdu tam malými dvířkami,
 zavřeny dvěma jsou klikami —
 jedna je pro panny bez věnce,
 druhá pro zklamané mládence.

Zaleskne tolik se slziček,
 20 kolik je po hrobích traviček.
 Zlaté ty po nebi hvězdičky
 napláčou studené rosičky:
 zelenou kytku že nasázel,
 žlutý že rozmarýn vycházel!“

Letí deštík po poli,
za ním stíny lehce —
„Ach, že šířý mne ten svět
více těšit nechce!

5 Nač bych sadem chodila,
když už stínu nemá,
nač bych cestu šlapala,
když už pro mne nemá!

10 Růže moje vybledlá
s tváře opadává —
druhý mne už opustil,
první postonává!

15 Nepatřím víc matičce,
nepatřím víc sobě —
nevinnost má v kolíbce,
mladost má už v hrobě!“

„Kdo to klepe v pozdní noci,
jde snad kněz nám ku pomoci?“

5 „ „Vy mne po tak krátkém času
neznáte už podle hlasu!
Milá vašeho jsem syna,
jeho smrtí jsem já vinna.
Život jsem mu otrávila,
o mladost ho připravila.
10 Musel se až k smrti soužit,
jdu mu ku hodince sloužit.“ “

„Mého syna vražednice,
nemám místa pro vinnice!“

15 „ „ „Pusť ji ke mně, matko milá,
snad už hříchy svoje smyla.
Pověz ty mně, moje milá,
čím jsi hříchy svoje myla?“ “ “

„ „Slzami jsem si je myla,
přec jsem žalu nepozbyla!“ “

20 „ „ „Pověz, až mé srdce stane,
jaký tělo šat dostane!“ “ “

„ „Bílý rubáš jsem ti šila,
slzami jej vybílila.“ “

25 „ „ „Pověz, jakou poctíš truhlou
pak tu hlavu moji ztuhlou?“ “ “

„ „Na barvu si myslím jasnou,
že jsi ztratil mladost krásnou,
a na truhlu bílé věnce,
jak se sluší pro mládence;

hnědé trny, růže bílé,
žeš byl zklamán od své milé!
Až se budeš s zemí snoubit,
počnou pěkné písničky troubit,
počnou troubit písničky tvoje,
bude pukat srdce moje!““

Zlehka probudit ho zkusí —
 „Vzbud' se, těžký sen tě dusí!“
 „Těžký sen? Já spal tak lehce,
 že se ani vstávat nechce!“ “
 5 „Vidíš-li mne, ty můj milý?
 tvoje oči jsou tak bíly!“
 „Bílé oči? To je zdání,
 jsou tak bíly po vyspání!
 Dej mně vodu, žízeň trýzní,
 10 rty se lepí krutou žízní.“ “
 „Nepij vody — divné znění,
 jak když padá na kamení!“
 „Divné máš, má milá, zdání,
 to tak vždycky po vyspání!“ “
 15 „Což se ti tvůj dech už tratí?“
 „To se chvílkami jen krátí,
 někdy dlouhý, někdy krátký,
 jako u písničky řádky!“ “
 „Mám ti polštář dát snad výše,
 20 když se ti tak ztěžka dýše?“ —
 Bílé oči hledí na ni
 a z těch očí — věčné spaní;
 půlnoc byla, půlnoc bila,
 milá s mrtvým sama byla.

MRTVÁ NEVĚSTA

Mrtva, ale jak by živa,
jenom z očí smrt se dívá —
sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
5 zaplakaly, pokropili. —

První noc na marách leží;
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
přítelkyně přivolila,
10 která od dětství s ní žila,
přítelkyně, děvče svěží.

Do lampičky olej vlila,
modlitby své rozložila.
Modlí se a modlí tiše,
15 ale divného cos tíží,
že už odměřeně dýše,
že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala,
strážná dívka už už spala.

Půlnoc čerstvě dozněla,
20 dívčina se zachvěla
a jak stěna náhle zbledla —
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

25 „Nejsi mrtva, sestro milá?“
„„Jsem, ach jsem, o družko moje!““
„A co tíží srdce tvoje?“
„„Že jsem svatby nedožila,
že nemožno mezi vámi,
30 s mládenci a družičkami,

dokola se zatočiti,
dosyta se vytančiti!“ “ —

35 Sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
poradily, pokropili.

Druhou noc na marách leží;
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
40 ženich sám si nymí zvolil,
jenž s ní od dětství už žil.

Oleje si v lampu dolil,
modlitby své rozložil. —
Modlí se a modlí tiše,
ale divného cos tíží,
45 že už odměřeně dýše,
že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala,
spánku moc ho upoutala.

50 Ještě zvon snad nedozněl,
strážce se už pozachvěl,
jeho tvář jak stěna zbledla —
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

„Nejsi mrtva, moje milá?“
55 „„Jsem, ach jsem, o nebe moje!“ “
„A co tíží srdce tvoje?“
„„Že jsem svatby nepřezila,
že jsem dříve mřít musila,
než jsem lásky zakusila,
60 že nemožno aspoň k roku
ženou býti po tvém boku!“ “

Sotva že to pochopili!
Přišly báby, přišli kněží,
poradily, pokropili.

65 Třetí noc na marách leží;
při ní prodlít na modlení,
obětovat spaní, snění,
matka sama přivolila,
která v lásce s ní vždy žila.

70 Do lampičky olej vlila,
modlitby své rozložila.
Modlí se a modlí tiše,
ale divného cos tíží,
že už odměřeně dýše,
75 že se oči mdlobou klíží,
a než půlnoc duchy zvala,
matička už skorem spala.

Půlnoc čerstvě dozněla,
matička se zachvěla
80 a jak stěna náhle zbledla —
na marách se mrtvá zvedla,
podepřela, tiše sedla.

„Nejsi mrtva, dcero milá?“
„„Jsem, ach jsem, matičko moje!““
85 „A co tíží srdce tvoje?“
„„Že jsem zbůhdarma tak žila,
že zlá smrt mne dříve zmohla,
než jsem rovna býti s váma,
než jsem potěšit se sama,
90 sama matkou býti mohla!““

MATKA

Pod vodou měl ji sedm let
a měla s ním dvě děti,
pak řekl Vodník: „Můžeš teď
zas domov uvidětí.

5 Déle se však tam nezdržuj
než tři dni a tři noci,
sic zde tvé děti zardousím
a umrou bez pomoci.

10 Déle se mně tam nezdržuj,
to žádám ještě jednou,
sic vlny ze dna děti tvé
jak mrtvý leknín zvednou!“ —

15 Plynula noc a plynul den,
co zas je navrácena,
co s ní se těší družka zas
i matka zkormoucená.

20 V noci ji matka uspává
přemnohou průpovědí
a ve dne s družkou zpívají,
kde kterou píseň vědí.

Plynula noc a plyne den
a plyne noc již třetí:
„Již musím od vás, volají
mne moje drobné děti.

25 Musím již od vás, ku kapli
jdu zbavit vší se tíže,
o matko, dejte ruku svou
a požehnání kříže!“

30 Rychle se matce vytrhla
a dveřmi rychle kráčí:
„Kam, družko drahá, v spěchu tak,
že sotva dech ti stačí?“

35 Ona však kolem okénka
dál dále rychle kráčí,
a matka za ní z komůrky:
„Nenech mne, dcero, v pláči!“

40 Sklesla před Panny obrazem:
„Mou matku starou chrani! —“
a doma matka modlí se:
„Ach dceři cestu brani!“

Se zdi se Panna sklonila
zázračném u zjevení:
„Víc nepůjdeš již k muži zpět,
sic přijdeš o spasení.

45 Pro tebe více muže tam
ni dětí více není,
a půjdeš-li tam přece zpět,
ty dojdeš zatracení!“

50 Oko se slzou zalívá
a srdce smutkem puká:
„Ach Panno, k dětem půjdu zas
přes všechna pekel muka!

55 Rci mně, o Panno, kdyby v tom
i věčná byla vina,
zda byla bys kdy mohla *ty*
snad opustiti syna?“

RUBÁŠ

Jasno v horách, jasno v dole,
paní obchází si pole.

„Což na jednom živobytí!
Ze lnu může rubáš býti;

5 košilička dlouhá, bílá,
ráda bych ji muži šila.“

Paní ví, čím srdce vadne,
ví, čím v těle krev vychladne.

10 Slunce jak by vyhořelo,
podzim přišel, leto mřelo.

V letě manžel postonává,
v podzim manžel dokonává.

„Nebudeš mne míti více,
pojď sem k loži, rozži svíce.

15 Svět se kolem se mnou točí,
zatlač, paní, kalné oči.

Nemohu-li více žíti,
pokojně chci v hrobě shníti.

20 Z hedbáví mně rubáš uší,
jak se spravedlivým sluší.

Třeba dokonal já v pátek,
neválej jej do mše v svátek.

Neupřádej ve sobotu,
ať nepošleš na mne slotu,

25 nemohl bych shnít pak v hrobě,
smrt bys předla sama sobě.“

Zvoní zvony na vše strany,
zvoní, zvoní troje hrany.

30 Zvoní, zvoní na vše strany:
Hladem chudí — jedem páni.

Mračno v horách, mračno v dole —
„Obohacím svaté pole.“

Paní vraští bílé čelo:
„Nač by hedbáví být mělo?

35 Což s rubášem za novotu!
Upředeme ve sobotu, —

hotovi jsme do mše v svátek, —
aj — proč zemřel manžel v pátek!“

40 Dlouho, pane, nežli tobě
vzroste kvítí na tvém hrobě;

dlouho, nežli tráva vzroste —
a již k svatbě jedou hosté!

Jedou hosté, prach se zdvíhá —
„Strojte hody, čas ubíhá!

45 Ať se čistotou vše bělí,
jizba, dům i dvůr můj celý!

 Aj, zde ještě lenost vaše
nechá zbytky od rubáše.

50 Což nám babské do povídky —
do plamenu s těmi zbytky!“

 Než se paní k ohni sehne,
žhavý plamen ven vyšlehne.

 Letí domem divá paní,
letí rudý plamen za ní.

55 A než v poplach zvony bijí,
plamen věnec svůj dovíjí;

 a než k pomoci se brali,
černé kosti vyhrabali;

60 a než hosté se tu sjeli,
místo svatby — pohřeb měli.

NESTÁLÍ DRUHOVÉ

Bílý oblázku ty podél břehu,
jindy zastavuješ vlny v běhu,
že tvé bílé líce hravě máčí,
že se kolem tebe hravě stáčí,
5 že ti pěkné báje šepotají,
o matičce že ti povídají, —
jindy tak — však dnes jsi bledý, suchý,
dnes jsi osamělý, němý, hluchý.

„Ano, ano, tak to bývá v světě,
10 jediný den přátelství že zhněte!
Podle toho, jak se přítel chová,
objeví se duše příteleva;
v zájmech vlastních jak se chová všude,
poznáš také, jakým k tobě bude.

15 Jedna matka nás vše uplodila,
jedna hora nás vše porodila;
oblázek mne, ježž teď vlastní tíže
k životu ustálenému víže,
drobný písek, jenž tu na dnu leží,
20 i tu vlnu, jež zde přes něj běží.
Dlouho žil jsem s pokrevenci svými,
až jsem seznal, že jsou vrtkavými.

Přišel včera mladík podél břehu,
v tváři plamen, v oku jakous něhu;
25 dlouho, dlouho na břehu zde seděl,
dlouho, dlouho v druhou stranu hleděl.
Náhle vyskočí a zařve zlostně,
dojmuloť ho jaksi přežalostně,
že dle vody kráčel druhou stranou
30 pěkný mladík s přerozkošnou pannou.

Jako sokol střelhitou rychlostí
ku lodičce kvapil v divém běhu,
srazil kopnutím ji náhle s břehu,
že až bolně zaskřípěl břeh zlostí;
35 jeho vesla mocně zafičela,
že se voda zlostí rozsyčela;
jeho sochor mocně na dno sklesl,
že se písek zlostně k výši vznesl.

Včera zlostní, dnes zas zcela jiní —
40 smutno, že i k pomstě jsou tak líní!
Včera loďky hlavní nepřátelé —
dnes se loďka houpá k moři směle,
voda sama dál ji zakolíbá; —
včera mládce hlavní nepřátelé —
45 na břehu dnes mládec tiše dřímá,
písek mohy jeho obejímá,
vlna ve modrá ho ústa líbá!“

ŽENA

Legenda indická

1

Zabloudil kdys Ráma. Noc se kvapně blíží,
Ráma hledá nocleh v brahmínově chýži.
Brahmín statný muž je, žena pouhé dítko:
v stínu statna dubu na proutečku kvítko.
5 Dobře pohostili, sprovodili k loži
z lotosových listů, z měkké tygří koži.
A když ráno vstává, spatří hospodáře
ženu bijícího v mladé, krásné tváře.
10 „Čím se provinila hospodyně moje,
proč ji biješ, vždyť to přece žena tvoje!“
„Mladá žena, pane, dcerou svého muže,
s ní jak s dítětem svým manžel jednat může,
s ní jak otec jednat s přísnou láskou musí, —
proviní-li se mu, ať to trestem zkusí.
15 Rozbila mně jednu ze tří nádob svatých,
zdeděných po otcích, upomínkou spjatých,
a že zkazila mně památku mou trojí,
za to, pane, trestám ženu dceru svoji!“ “

Uplynula léta do věčnosti klína,
 vzpomněl sobě Ráma zase na brahmína.
 Na cestu se vybral. — Noc se kvapně blíží,
 Ráma zavítá zas v brahmínovu chýži.
 5 Brahmín statný muž je, žena matka zdatná,
 vedle statečného dubu lípa statná.
 Dobře pohostili, sprovodili k loži
 z lotosových listů, z měkké tygří koži.
 A když ráno vstává, vidí hospodáře
 10 v prosbě hladícího ženy pěkné tváře.
 „Odpusť, ženo, odpusť laskavě již činu,
 jenom překvapení má v tom činu vinu,
 jenom překvapení z náhlého tak bolu,
 odpusť činu, žijme dále svorně spolu.“ —
 15 „Čím se provinila hospodyně moje,
 a proč prosíš, vždyť to jenom žena tvoje?“ —
 „Matka dětí mých je sestrou svého muže,
 s ní jak se sestrou svou manžel jednat může,
 s ní jak bratr jednat v přímé lásce musí,
 20 proviní-li se mu, ať jen slovem zkusí.
 Rozbila mně jednu ze dvou nádob svatých,
 zděděných po otci, upomínkou spjatých,
 rozhorlil jsem se a mrštil po ní růží —
 neslušno bít sestru rozumnému muži.“

Po dlouhých pak létech opět bohův synu
připadlo zajít sobě ku brahmínu.

Na cestu se vybral. Noc se kvapně blíží,
Ráma již zavítá v brahmínovu chýži.

5 Muž i žena k zemi staré hlavy sklání,
jak když přede větrem vrba vrbu chrání.
Dobře pohostili, sprovodili k loži
z lotosových listů, z měkké tygří koži.

A když ráno vstává, slyší oba lkáti.
10 „Co vás, drazí moji, mohlo rozplakati?“

„Neštěstí zastihlo ženu moji zlatou,
rozbila poslední nádobu mou svatou!“ “

„A proč nekáráš zas přísným slovem vinu?“

15 „Stáří činí, pane, velký rozdíl v činu!

Starému je muži žena matkou pravou,
cítí jejím srdcem, myslí její hlavou.

A kdo na matku by zbujnou rukou sáhnul,
zasluhuje, v poušti aby žízní zpráhnul!“ “

V ZEMI MOKHA

„Jeť bytost lidská božstvu na úkor,
a chcem-li žíti, spasí nás jen vzdor!
Dřív brali bohové si v oběť člověka,
teď se již chtějčů jejich Mokha neleká,
5 roh posměchu si na terč zavěsíme
a hříčkou krvelačnost uhasíme:
aj země Mokha, nejkrásnější v světě,
již stejně krásně pro nás všechny květe!

Nuž na kamenný terč zavěste roh,
10 a pod terč budiž dán obětní hoch,
žně šťastně hojné na bozích již vykupte!
Vy kouzelníci otce střelce obstupte,
a obstupte ho s tasenými noži,
že chybí-li, sám bude oběť boží,
15 neb mezi námi nesmí žít ni chvíli,
kdo proti bohům nemá mužné síly!“

Kmet umlk, lidstva rozstoupil se dav,
a kněz, roh modlitební s prsou sňav,
malého hošíka již pod terč postaví.
20 „Již sestřel datli hochu svému se hlavy!“
„„Již sestřel!““ hlučí tisícere hlasy,
a kněží posvěcené nože tasí,
a slunce zahrá s nožů modrým leskem,
že odlesk dlouhým zlatí střelce bleskem.

25 Hoch vidí odraz světla, slunce zář
mu vekouzlila úsměv v mladou tvář.
Ten úsměv v otci pocit žalný probudil —
hle jak tu tiše stojí, jak se zatrudil; —
však zas se sbírá, k osudnému luku
30 již vznáší odhodlanou opět ruku,

již míří, spustí, — šíp jde v plné čelo —
a kněžův nůž se stápí v střelce tělo!

Prorazil vzduchem děsný matčin vzkřik,
zatřásl vzduchem zlostný lidstva ryk,
35 však s výše kmet tu mečem soudným pokyne
a děsný lidstva ryk v pláč matčin rozplyne.
„Žní počátek zvěstujte všem k radosti —
však zbabělcovy poušť nechť bělí kosti:
ni mrtev nesmí u nás dlít na chvíli,
40 kdo proti bohům nemá mužné síly!“

JEPTIŠKA

Svit mdlý a šedý, první rána zář,
v jeptišky mladé bledou hledí tvář.

Jak lilje z mramoru by vykvětlá,
ta žena aj se k soše Panny vine;
5 zrak její temný, žhavým ohněm plá —
hned touhou sálá, hned zas touhou hyne.

Hle blíž a blíže k bílé soše line,
a v náruživém žhoucím zanícení
svůj náhle v kámen tiskne chvějný ret —
10 děsné políbení!

Pod ohněm rtu jen mrtvě mrazný led!
Divoce jako uštknuta by vzskočí —
bolestný šlehne hled z jí mladých očí — —
Však již zas hlavu mladou k zemi níží,
15 jak pod hříchův by velkých trapnou tíží —
a již zas k soše klesá její noha,
zas znovu k Panně z kamene se vine,
zas znovu touhou plá a touhou hyne,
a bolně, žaložalně zavzléká:
20 „Tys milovati mohla sama boha,
nech milovat mne aspoň člověka!“

SE SRDCEM REKOVÝM

Král Robert zemřel. Jeho srdce vzal
rek Douglas, jak byl král mu rozkázal.

A věrně řídě se tímž rozkazem
vez srdce královo u Svatou zem.

5 Když loď již spatřila španhelský břeh,
o bitvě křesťan s Maury došel slech.

Tu Douglas ku královu srdci prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?

10 — ‚Hoj‘ — velel by — ‚již taste družný meč,
kde čestná seč, tam také Skotův seč!‘ —“

A již se Douglas vřadil v křesťan šik,
a bujný, radostný ho vítal křik.

Rek Douglas obořil se v Maurův tem,
že proudy krve vpijely se v zem,

15 že na zem, pevnou dříve jako mlat,
jen s nebezpečím vojín nohu klad.

A Douglas k srdci královu zas prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?

20 — ‚Hoj‘ — zvolal by — ‚toť rozkošný je ples,
snad plavem krve mořem do nebes!

Však obuv je nám v plavbě na obtíž,
nuž svrhněm ji a plavme směle blíž!‘ —“

I svrhnul obuv, za ním jeho tem,
a pevně zas se opírali v zem,

25 a pevně zase křesťanský stál voj
a znovu kvetl bujný zase boj.

Však nových nepřátel hle táhne mrak,
že nepřelítl by ho orla zrak,

30 a křesťanův tak skrovný houfec jen —
o bídny, přebídny to bude den!

Tu Douglas k srdci královu zas prál:
„Co učinil by teď můj rek a král?

— „Hoj“ — zvolal by — „hoj, hoši, dále vpřed
a zasekněm se v samý Maurův střed!“ —“

35 I mrštil skříň se srdcem v Maurův střed:
„Jaks vždy nás vedl, veď nás naposled!“ —

Boj skončen. — Druhý vzešel žalu den,
u skříně Douglas mrtev nalezen.

DOBROVOLNÍK

„Hudbu novou, pivo nové,
ať se hoši veselí,
zpijou-li se, vyspějí se
ve vojenské posteli!“

5 Divně, divě zveselení
sedí hoši pospolu,
hulákají, proklínají,
perou džbánkem do stolu.
Divná, zběsilá to radost,
10 strojena jak pro lháře,
jenom chvilkou leckde skane
pravdy slza přes tváře.
Nebylo by věru divu,
kdyby více tropili,
15 vždyť dnes sobě na ztracenou
volnost bujně připili!

„Hudbu novou, pivo nové —
nemáš chuti ku vojně?
Hochu bledý, hledíš jako
20 ve zoufalství pokojně.
Ztýraný a otrhaný,
prací vyschlý, znavený —
připij sobě, budeš mdlob svých
jedním douškem zbavený!
25 Miluješ snad? — Jakžpak může
chudý myslet na lásku —
vyrazíš se — vykonáme
světem malou procházku!“

30 Mlčky bledý hoch se zase
k němé zemi zahledí,

jak by kámen měl mu říci,
o čem lidé nevědí.

35 „„Matičko má, nemohu už
práce více zastáti,
matičko má drahá — drahá —
musíš sama zůstatí!
Hladová jsi, matičko má,
a tvůj syn je v chorobě —
40 snad se ujmou žebravé mé
matičky pak v sirobě.
Dokud syn tě starou živí,
žádný chleba nepodá —
syn už churav, tobě ale
ještě krev svou zaprodá!““

45 Verbíř hocha pozoruje,
vidí slzu kanoucí,
vidí tvář se znovu rdící,
oko znovu planoucí.
„Novou píseň hrajte, hoši,
50 ať mu hlavu napraví!
Zde je zlato — nuže, připij! —“
„„Nuže, bratře, na zdraví!““

SLAMĚNÝ VÍNEK

Před mrzutým soudcem děvče stojí,
studem, strachem oči k zemi klopí,
vyhaslé má oči, bledé tváře,
na rtech hřích a v tvářích hřichu stopy.

5 Soudce pokračuje: „Pověz nyní,
co ta stébla asi znamenají;
skrývalas je na prsou svých — jisto,
že cos zvláštního ta stébla tají!“ —

10 Děvčeti se náhle oči zrosí —
„„Ovšem, že cos tají — ty můj bože,
dalo mně tři stébla na památku
troje slzami provlhlé lože.

15 První stéblo, zde to žluté, dlouhé,
líhávalo se mnou na otepi,
když umíral v náruči mé slabé
hladem nebohý můj otec slepý.

20 Druhé rudší, kratší vzato z lože,
na němž bratr u vězení zchřadl;
drahý bratr živil mne i sebe,
měli hlad jsme a — můj bratr kradl.

Třetí nejkratší a nejbělejší,
jediná to památka mně zbyla
z lože, na němž matka beznadějná
mrtvé jsem své dítě porodila.““ —

SKOČME, HOCHU!

„Vítr hvízdá chladné písně,
trochu chladné — hej co škodí,
aspoň se to při té bídě
přece v taktu světem chodí!

5 S nebe déšť se ledný lije,
že mne to až v kosti mrazí,
hej co škodí, — pěkných šatů,
kterých nemám, nepokazí!

10 Půda pode nohou skluzká,
noha klesá — eh, což z toho,
beztoho, zda kředu, nazpět —
všechno jedno, bludná noho!

15 Proč mne jen tam nenechali
aspoň týden ještě sedět,
nepotřeboval jsem dnes už
o smrti své dcerky zvědět.

20 Hej co škodí, hej co škodí,
zapomenu snad i na ni,
jako na svou hezkou ženu,
když ji vzali k sobě páni.

Hej, jak se ty vlnky točí,
hvízdej, větře, chladný hochu,
most je nízký, hvízdej, hvízdej,
skočíme si s nimi trochu!“

PŘED FORTNOU MILOSRDNÝCH

„Nech hochu, nech — zde lávka —
jenom chvíli!

Můj život sice chvatem k hrobu pílí,
však kdo se naposled již na svět dívá,
snad přece nějaká mu chvíle zbývá.

5 Já sice po odpočinku již práhnu,
však tato fortna děsně vábivá
mne nevpustí více za živa —
jen chvílku ještě, na zvonec než sáhnu!

Už dobíhají moje staré síly!

10 Chléb pro rodinu žádá velkou pílí,
a pracoval jsem, jak jen otec může,
vždyť ruka má, hle, mozol, kost a kůžel!
Ty ještě neznáš, milý hochu blahý,
ty ještě neznáš, seznáš teprve,
15 až rozpracuješ ruce do krve,
že lidský život jest až příliš drahý.

Dej mně svou ruku, milý dobrý hochu,
tys jediný měl pro mne chvíle trochu,
aj otec pro synáčka život sází,

20 syn sotva otce k smrti doprovází!
Ach odpusť starci, že si stýskat zkusí!
Vím — nejednali ke mně nevděčně,
a loučili se se mnou srdečně,
a také vím, že — vydělávat musí.

25 Tys jediný vždy slouchal děda hlasu,
ostatní neměli chudáci času!
Dej dědu čelo, ty můj hochu zlatý,
ne rty! — vždyť starcův dech je jedovatý —

a jedno políbení na tvé líce,
už je to políbení poslední —
a ještě jednou na mne pohledni, —
teď, hochu, zazvoň, — nemám síly více.“

DĚDOVA MÍSA

V kamnech praská, dědek každou chvíli
svadlé ruce sobě zahřívá,
kolo vrčí, syn si s prací pílí,
nádobu si z dřeva vyrývá.

5 Kolečko si divnou píseň šumí,
vnoučeti se očka kmitají —
„Hlele, co náš táta všecko umí,
jak mu tříštky z rukou lítají!

10 Dřevo ukradl jsi v panském lese —
komu děláš z něho koryto?“
„„Dědovi; — již se mu ruka třese,
nádobí už všechno rozbito.““

15 „Nauč mne to!“ — „„Vida toho kluka,
nač by tvá to ruka uměla?!““
„Až se tobě třásti bude ruka,
koryto ti synek udělá!“

20 V kamnech praská, dědek shrben pláče,
svadlé ruce syn mu zulíbá,
kolo mlčí, vnouče kolem skáče —
„Táto, proč se kolo nehýbá?“

OTRHÁNEK

Pláče hošík otrhaný:

„Přec se jednou seberu,
tatínkovi, kde ho najdu,
notně holí vyperu.“

5 „Kdož tvůj otec?“ „Nač se ptáte —
otec můj je velký pán,
odejel nám, dávno tomu,
když mi dával marcipán.“

10 „A kam odjel?“ „Ach což já vím —
odejel mil na tisíc,
o maminku nedbá více,
má prý mam těch ještě víc.“

ROMANCE

Po mém pohřbu křepčili,
hudba skočnou hrála,
matka jídlem, nápojem
hosti častovala.

5 Druhý den se dělili
o mých zámkův devět,
že jsem málo zůstavil,
nadělali klevet.

„Komuže mou bývalou
10 milenku dá máma?“ —
„O tu já se nestarám,
postará se sama.“

PRŮVOD

Z šedých mračen déšť se hustý lije,
po dláždění voda proudem teče,
ulicemi prázdnými tu města
vojenský se pohřeb truchle vleče.

5 Černý vůz s tím bílým křížem táhne
s hlavami svislými čtvero koní, —
mrtvý v suchu — vozka však promoklý
rozmrzele spřež svou k spěchu honí.

10 Na vozíku kříž a lesklá lebka,
v jejíž oční důlky had se vrývá,
a za lebkou lesklou, dutou, prázdnou,
prázdné čáko lidem „sbohem“ kývá.

15 Buben potažený černým sukнем
trudně odměřeným taktem zvučí,
k tomu z bratrů, již ho sprovázejí,
každý mrzutě si kletbu bručí.

20 „Arci stejně se nám zvede, až nám
místo rakve dají otep slámy, —
však by bez nás také cíle dojel,
také chudšas bez nás došel jámy!“

PŘI BALETU

Divadlem zašlehla
mocná, skvostná záře,
veselá v něm hudba,
veselé v něm tváře.

5 Lidé radujou se
hlučně jásajíce,
že tak krásně tančí
mladá tanečnice.

10 Rychle jako vichr
tančí tanečnice,
že už sotva stačí
mladé její plíce.

15 Směle jako kamzík
skáče tanečnice,
věčný, věčný úsměch
vtištěn v její líce.

20 Takové usmání
v lících rozpučilo,
že by bolestí se
srdce rozskočilo.

Tak se zvykly tváře
zřejmé na radosti,
že by člověk rád v ně
veklel trochu zlosti.

25 Lidé radujou se
hlučně jásajíce —
náhlý vzkřek a v prachu
leží tanečnice.

30 Nemůž vstát a bolest
slabé tělo svírá,
ale úsměch ještě
tváře obestírá.

35 Odnášejí lidé
mladou tanečnici,
ale za plat úsměch
ještě v její líci!

DOÑA ANNA

V krásném vodojemu vlnky
obraz hvězdný houpají,
po trávníčku lehké nožky
každé noci stoupají.

5 — Doňo Anno, doňo krásná,
což ty vlny šeptají?
Zdaž se po manželi starém,
krásná doňo, neptají? —

10 „Kmetovi již třeba spánku,
aby mnohý dožil den, —
mlada jsem a nepokojný
mám já ještě v noci sen.

15 Bych mu nerušila spánek,
puďí mne to z lože ven,
a don Fernan, krásný, mladý,
ten má se mnou stejný sen!“

JAKO DO SKOKU

- Zaluskal si prstem,
zatočil si džbánem,
zavejsknul a myslí,
že je světa pánem.
- 5 Klobouk na stranu a ruku do boku,
je mu lehký, lehký — jako do skoku!
- „Jdi už domů, nemámť
více piva, hochu!“
„„Však ho bude, nahni
10 jenom soudek trochu,
trochu na stranu a klínek do boku,
vždyť mi lehký, lehký — jako do skoku!““
- „A čím splatíš dluhy?“
„„Vždyť mám chatrč svoji;
15 chatrčka ta malá
jako já se strojí:
střechu na stranu a kládu do boku,
je nám lehký, lehký — jako do skoku!““
- 20 Propil vše, co přines,
propil chatrč k tomu,
vracel se co žebrák
kolem mlýna domů —
klobouk na stranu a ruku do boku,
bylo mu tak lehký — jako do skoku!

OBĚŠENEC

„Oj, to divně nade krovem hučí!
Bouř se vzpírá v šedých skalínách?
Pláč to snad? Či vichr bolně skučí?
Co to hýká v pustých roklinách?

5 Modlete se děti — poklekněte!
 Jistěže se někdo oběsil.
Meluzina úpí, naslechněte —
 tak by divý vichor neběsil.“

10 Dvé robátek útlé ruce zdvíhá,
 plachá ústa píseň zachvějí.
Hu ta rána! — blesk se v blesku mihá —
 dvěře lítnou z vetkých veřejí —

15 A na prahu chlapec uděšený,
 oči v sloup a ret má zsinálý;
 „Otec — na jabloni — oběšený!“
Klesá — děs mu mysl pokalí.

20 Dále svítí blesky v hromův víru,
 sotva že se křížem požehnáš;
 neviňátka pějí v blahém míru
 za hříšného otce „Otče náš!“

O TŘECH KOLECH

Za tabulí u plného
pytlák Joza vesel sedí,
na šenkýřku, hezkou vdovu,
jakby zamilován hledí.

5 „Ale ženo, vámť se daří,
rozkvítáte jako růže!“
„„Vidíte? Vždyť jsem pochovala
třetího teprve muže!““

10 „Třetího! — Však povídají,
že jste jim vždy udělala!“ —
„„Nu jen potud, abych sama
dříve v hrob si neustlala!

15 První klekl před oltářem
dřív než já při svatbě naší —
mohu-liž já za to, že to
muži dříve smrt přináší?!

20 Druhý umyl po hostině
ruce sobě v vodě živé,
kdo dřív béře vody živé,
známo, že též umře dříve.

Třetí za svatební noci
usnul dřív, než já jsem spala —
to přináší smrt dřívější, —
tak — no tak jsem udělala!““

25 „Eh což! Však bych se vás nebál!
Vdova tří a přec jak růže!“ —
„„A což myslíte, že bych já
čtvrtého se bála muže?““

„Ne? Nu tedy na pozoru,
sic vás k čtvrtým vdavkám svedul“ —
„Budiž tedy, aspoň k pecku
o třech kolech nepojedu!““

POSLEDNÍ BALADA Z ROKU DVA TISÍCE
A JEŠTĚ NĚKOLIK

Pro poslední krádež, která vůbec
ve světě zde byla spáchána,
poslední se sešli biřicové,
poslední lavice zchystána.

5 Poslední tu stojí soudce přísný,
strážce posledního zákona,
aby holí za krádež dal ztrestat
nejposlednějšího barona.

10 Baron, potomek to slavných předků,
třeše se jak vetchá osika;
předkové se nebáli ni mečů,
potomek už pro hůl naříká.

15 „Milý bratře, strážce stanov přísných,
milosrdně na mne pohledni,
nechci krást už, odpustiž mně bití,
vždyť jsem baron — a to poslední!“

20 Soudce naslouchá a hlavou kývá,
pak se milostivě usměje:
„Barona si dáme *pod* lavici,
na lavici jenom zloděje!“

ASK*

Ask, první člověk, stvořen byl už chvíli
a nižší bohové se hněvali,
když mlčky na *Aska* se dívali. —
„Proč, pane, nevybírals s větší pílí,
5 proč ze dřeva jsi *Aska* urobil;
proč nestopils ho ve své krásné záři,
vždyť výraz dals i zvíře němé tváři,
když jsi ji pestrou barvou ozdobil?!“

Bůh *Odin* trochu klobouk pošinul
10 a jediným svým okem pokynul.
„Hej ticho, hoši, nebo do vás peru!
Což z toho, jakou látku sobě беру?
Já nechal v špalku všechnu jarní šťávu,
ta bude věčným jarem k výši stoupat
15 a za ovocem hned zas síla poupat
ověncí *Askových* potomků hlavu.
Ta míza nedá nikdy pokoje,
vždy znovu bude člověk zase zkvítat
a nových jar zas nové výboje
20 ve věčný věnec věčně sobě splítat.
Však *Ask* pak sobě omaluje sám
ty výrazu teď prázdné, mrtvé tváře
a v oku zkušenosti vzplane záře,
že vzroste z toho strach i závist nám!“

* Dle nordické pověsti byl *Ask*, první člověk, utvořen ze dřeva. — Bůh *Odin* kreslí se co jednoooký stařec s kloboukem na hlavě — symbol to moudrosti.

ALEGORIE

Když tvořil bůh a stvořil umění,
tu přišla Hudba hořkou se zlobou,
a počla s vášní mluvit, s žalobou:
„O bože, utiš moje kvílení!
5 Proč jsi v můj kalich všechnu hořkost slil!
Tak mnoho hořkosti, tak malá nádobka!
Toť jinak Básnictví jsi obmyslil —
jsem vedle něho sprostá chudobka!
Básnictví vložils lidstvu do kolébky,
10 Básnictví vzrůstá s každým člověkem,
a jako podle skal mech měkký, hebký,
tak vzrůst svůj řídí podle lidské lebky,
vždy okamžiku jesti přiměřené
a vždy se v lásce znovu utuží.
15 Mně splácí lidstvo jenom nevděkem
a staví Básnictví mne v podruží.
Když posílám své děti opeřené,
jen někdy člověk zlý a nadutý
je přijímá, však jindy mrzutý
20 je odmršťuje a v svém zlolání
zas od sebe v svět šířý zahání.
Nežádám více lásky pro sebe,
však pomstu, pomstu žádám od tebe!“ —
„Nuž budiž!““ odvětil se smíchem bůh.
25 „„Jdi spokojena, navštiv lidi zase,
nechť v příhodném neb nepříhodném čase —
vždy otevřen ti má být lidí sluch!
Hned k pláči, k smíchu hned je donutíš,
hned rozraduješ, hned zas rozsmutíš,
30 a můžeš pomstu svou v tom vyhledávat,
že když tvá bujnost nejvíc toho ztropí,
přec hříčka člověk nikdy nepochopí,
co může jím tak podivně zahrávat!““ —

A od těch dob je Hudba povždy lživá
a tím se posměchem teď lidem mstívá:
při těchže zvucích, při nichž Evropan
roztoužením a bolem hořce pláče,
že radostí až dětinskou zas skáče
Falklandských smutných ledů truchlý pán!...

Neměl jsem však zbraní — smáli se mně, smáli,
jako hadu, jemuž zuby vylámali.“

25

Rolník nato: „V bídném živobytí boji
drobně utratil jsem všechnu moudrost svoji

za chléb, sůl a olej, za lék pro nemoce —
lidstvu byl jsem stromem suchým, bez ovoce.“

30

Obchodník pak: „Chtěl jsem spojit světa
byl jsem ptákem, jemuž křídla srazil honec.“ —
konec —

„A ty, pario,“ dí Osud, „jak ty s ženou?
Stojíš jediný zde s hlavou povznešenou!“

Paria tu stojí s hlavou povznešenou:
„Děkuji ti, pane, ženu za vznešenou!“

35

Sotva se mne dotkla prostým svým květem,
poznávám svět celý, nevšimnut jsa světem.“